

prof. zw. dr hab. Andrzej Sakson

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
andrzej.sakson@amu.edu.pl

OBWÓD KALININGRADZKI W OTOCZENIU NATO I UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie: Obwód Kaliningradzki ze względu na swoje położenie odgrywa ważną rolę w rosyjskiej polityce bałtyckiej oraz europejskiej. Umożliwia podjęcie nie tylko kooperacji gospodarczej, ale – dzięki włączaniu tego regionu Federacji Rosyjskiej – w regionalne procesy gospodarcze stwarza możliwość oddziaływania na kształt polityki UE w tym regionie. Bez wątpienia, jego usytuowanie geograficzne określa rosyjskie możliwości oddziaływania polityczno-militarnego na istotnym dla rosyjskiej polityki i gospodarki (prowadzonej wymiany handlowej) obszarze strategicznym, jakim jest Europa.

Słowa kluczowe: Federacja Rosyjska, Obwód Kaliningradzki, Unia Europejska, Pakt Północnoatlantycki, polityka zagraniczna.

Przyjęcie w 2004 r. Polski, Litwy, Łotwy i Estonii do Unii Europejskiej, akcesja Polski i państw bałtyckich do Paktu Północnoatlantyckiego oraz do traktatu z Schengen stworzyły zupełnie nową sytuację geopolityczną wokół Obwodu Kaliningradzkiego. Istotną rolę w tym procesie odegrały głównie Niemcy oraz w mniejszym zakresie Francja (Koszel, 2012, 2008, 1998).

Obwód Kaliningradzki to miejsce, gdzie Wschód spotyka się z Zachodem. To także styk katolicyzmu z prawosławiem. To – jak mówią mieszkańcy Obwodu – „już nie Rosja, a jeszcze nie Europa”. Mają oni poczucie swej odrębności od reszty Federacji Rosyjskiej. Obszar ten stał się wyspą otoczoną całkowicie odmiennym od rosyjskiego organizmem politycznym, gospodarczym i militarnym. Polityka państw europejskich ma istotny wpływ na sytuację wewnętrzną obwodu. Polityka Brukseli i państw-członków NATO i UE podyktowana jest obawą, że ta specyficzność regionu może się stać źródłem negatywnych zjawisk i zagrożeń. Troszcząc się o swoje interesy, Moskwa bowiem zaczęła domagać się od Europy „korytarzy” kolejowych i drogowych, po której Rosjanie mogliby jeździć bez wiz wydawanych przez „urzędnika obcego państwa”. „Litwini czy Polacy nie mogą decydować o tym, czy Rosjanin może podróżować z jednego regionu swojego kraju

---

* This research was supported by National Centre for Science post-doctoral fellowship under the grant: DEC-2011/04/S/HS5/00172.

do drugiego” – oburzał się Władimir Putin po spotkaniu w maju 2002 r. z liderami Unii Europejskiej. Dodawał, iż jest to próba „oderwania Kaliningradu od Moskwy” (Cichocki, Pełczyńska-Nałęcz, Wilk, 2011, Radziwinowicz, Wojciechowski, 2002). Wprowadzenie tzw. wiz schengenjskich przez państwa członkowskie Unii Europejskiej okazało się koniecznością, którą po długich targach Rosja wreszcie zaakceptowała. Litwa wprowadziła je od 1 stycznia, a Polska 1 października 2003 r.

Rozszerzenie NATO i UE na Wschód spowodowało istotne przewartościowanie rosyjskiej geopolityki. Zdaniem Leonida Iwanowa, współcześnie można wytyczyć osiem głównych geostrategicznych obszarów ulokowania interesów Moskwy (Iwanow, 2002, s. 10–11). Są to kierunki:

- 1) Południowy (Krym, Donbas, Kaukaz, Iran);
- 2) Południowo-Zachodni (Karpaty, Bałkany);
- 3) Północno-Zachodni (państwa bałtyckie, Skandynawia, Anglia, Holandia);
- 4) Północny (Finlandia, Morze Białe);
- 5) Północno-Wschodni (Północny Ural, Nowa Ziemia);
- 6) Wschodni (Powołże, Ural, Sybir, Daleki Wschód, Alaska);
- 7) Zachodni (Polska, Czechy, Węgry, Niemcy, Francja);
- 8) Południowo-Zachodni (Azja Środkowa, Afganistan, Indie).

W rezultacie rozszerzenia NATO na Wschód pakt ten – zdaniem L. Iwanowa – spowodował następujące strategiczne zmiany w położeniu Rosji:

- struktura wojskowa bloku przesunęła się o 650–750 km na Wschód. Wzmocnieniu uległ potencjał militarny NATO, co wywiera określony wpływ na sytuację militarną Rosji oraz zwiększa zagrożenie dla jej europejskiej części;
- powstała granica NATO z terytorium rosyjskim w rejonie Obwodu Kaliningradzkiego, co spowodować może zablokowanie rosyjskich wojsk stacjonujących w tym Obwodzie;
- osłabieniu uległa granica militarno-strategicznego bezpieczeństwa Rosji jako całości;
- wzrasta znaczenie Paktu Północnoatlantyckiego w basenie Morza Czarnego (Iwanow, 2002, s. 253–254).

Całkowite wycofanie wojsk rosyjskich z Litwy w sierpniu 1993 r. oraz utrata baz i portów na terenie pozostałych państw bałtyckich – zdaniem Artura Drzewickiego – w sposób bezpośredni wpłynęły na położenie geostrategiczne w tym rejonie. W tej sytuacji Obwodowi Kaliningradzkiemu przypadła szczególna rola, która wynikała przede wszystkim z kilku czynników o charakterze polityczno-wojskowym:

- Obwód stał się bezpośrednią osłoną dla sił rosyjskich stacjonujących w rejonie Morza Bałtyckiego oraz pełnił zaczął funkcję ważnego przyczółka o charakterze militarno-politycznym w Europie Środkowo-Wschodniej;
- enklawa stanowiła czynnik bezpośredniego oddziaływania na państwa bałtyckie, co miało szczególne znaczenie w kontekście starań tych krajów o przyjęcie do NATO i Unii Europejskiej;
- Obwód zaczął mieć znaczenie jako „strażnik” i gwarant przestrzegania praw mniejszości rosyjskiej w krajach bałtyckich;

- region stanowił istotny element utrzymania zależności gospodarczej Litwy od Federacji Rosyjskiej (Drzewicki, 2001, s. 78).

Stanowisko Rosji wobec rozszerzenia NATO, a w szczególności przyjęcia Polski do tej organizacji, było zdecydowanie negatywne. Polityka III RP wobec Obwodu Kaliningradzkiego jest stałym i nieodłącznym elementem rozwoju stosunków polsko-rosyjskich. Koncentracja dużych oddziałów rosyjskiego wojska w kaliningradzkiej enklawie posiada szczególne znaczenie dla Polski i Litwy. Polityka bezpieczeństwa Polski wobec Obwodu Kaliningradzkiego po upadku ZSRR opierała się na kilku podstawowych zasadach:

1. wraz z rozpadem ZSRR i kształtowaniem się nowej sytuacji międzynarodowej rola Obwodu Kaliningradzkiego nie została do końca określona;

2. Obwód Kaliningradzki jako część Federacji Rosyjskiej należy traktować jako wyznacznik zmian i kierunków w rosyjskiej polityce względem Polski, a przede wszystkim wobec państw bałtyckich;

3. Obwód Kaliningradzki ma odpowiednie atuty o charakterze strategiczno-militarnym (m.in. niezamarzające porty, sieć kolejową odpowiadającą standardom europejskim, rozbudowaną infrastrukturę i duży potencjał militarny), które mogą być wykorzystane do ewentualnego ataku na kraje Europy Środkowo-Wschodniej (Drzewicki, 2001, s. 72–73).

Zgodnie z tymi uwarunkowaniami jako podstawowe cele polskiej polityki bezpieczeństwa przyjęto:

- niedopuszczenie do jakichkolwiek zmian granic na terenie Europy, mogących podważyć legalność postanowień poczdamskich. Obawy te dotyczyły przede wszystkim RFN, której polityka w tym okresie wydawała się nie być do końca przewidywalna. Obawiano się przede wszystkim możliwości przekształcenia Obwodu Kaliningradzkiego w autonomiczną republikę rosyjskich Niemców, bądź w tzw. czwartą republikę bałtycką, z wyraźnie dominującymi wpływami niemieckimi;
- niedopuszczenie do dezintegracji regionu Europy Środkowo-Wschodniej i basenu Morza Bałtyckiego (w wyniku rozpadu struktur państwowych krajów byłego ZSRR lub zbrojnego konfliktu o charakterze regionalnym);
- utrzymanie dobrych stosunków z nowo powstałymi krajami bałtyckimi;
- niedopuszczenie do „odbudowy Prus Wschodnich” i przeciwdziałanie zwiększającym się wpływom niemieckim w rejonie Morza Bałtyckiego (Drzewicki, 2001, s. 70).

Na początku XXI wieku na terenie obwodu stacjonowało około 60–70 tys. żołnierzy i marynarzy (w latach 1991–1995 liczbę tę szacowano na 100–150 tys.). Oznaczało to, iż, zgodnie z ówczesnymi planami strategicznymi Moskwy, siły te były zdolne zająć Gdańsk, Gdynię i Sopot w ciągu 90 minut, a w ciągu 12 godzin dotrzeć na przedmieścia Warszawy. W ciągu następnych 12 godzin gotowe były rozwinąć natarcie w kierunku Wrocławia i Poznania. Obecny potencjał militarny wojsk strategicznych w obwodzie został zasadniczo ograniczony i wynosi 15–16 tys. (Sakson, 2014, s. 114, Palmowski, 2013; Chełminiak, 2009; Kosman, 2013).

Na przykładzie Kaliningradu wyraźnie rysuje się problem integracji europejskiej w związku z rozszerzeniem Unii na Wschód; im większa Unia Europejska, tym wyraźniejsze załamanie integracji u jej granic zewnętrznych.

W czerwcu 1999 r. Rada Europejska uchwaliła „Wspólną Strategię” UE wobec Rosji, w której Kaliningrad nie odgrywał szczególnej roli. W odpowiedzi na ten unijny dokument jesienią 2000 r. Rosja przedstawiła swoją strategię wobec UE. Zawarta jest w niej propozycja przekształcenia Obwodu Kaliningradzkiego w „rosyjski pilotażowy region współpracy między Rosją a Unią Europejską”. W konsekwencji, Unia w wyniku wewnętrznych głosowań w sprawie kształtowania wspólnej polityki w ramach tzw. „Wymiaru Północnego” poświęciła więcej uwagi problemom rosyjskich terenów przygranicznych, a Kaliningradowi w szczególności. Gdy jesienią 1997 r. Finlandia wystąpiła z propozycją Wymiaru Północnego UE, o Kaliningradzie nie było jeszcze mowy; natomiast w uchwalonym w czerwcu 2000 r. przez Radę Europy „programie działania dla Wymiaru Północnego na okres 2000–2003, konieczność znalezienia rozwiązania dla problemów Kaliningradu została przynajmniej uznana. Przyczyniła się do tego nie tylko inicjatywa Rosji, lecz także coraz silniejsza świadomość problemu wśród krajów trzecich, np. Szwecji, Rady Państw Morza Bałtyckiego i północnoniemieckich krajów związkowych” (Samsel, 2003, s. 20).

Unia Europejska zasygnalizowała gotowość zastanowienia się nad problemami, jakie dla Kaliningradu stwarzało rozszerzenie się UE na Wschód. Był to warunek decydujący, jeśli dylemat integracji nie miał się przerodzić w dylemat bezpieczeństwa. Jest mało prawdopodobne, aby mieszkańcy Kaliningradu i rosyjscy politycy ze spokojem przyjęli rozwój sytuacji w takim kierunku, który będzie prowadził do pogorszenia sytuacji ekonomicznej, społecznej i psychologicznej na tym terenie. Bardziej prawdopodobne jest, że w wypadku izolacji Obwodu Kaliningradzkiego przybiorą na sile nurty antyeuropejskie lub separatystyczne, co spowoduje zaostrenie konfliktu w wymiarze transgranicznym. Polityka Unii Europejskiej wobec Kaliningradu powinna więc zmierzać do tego, by w porę zapobiec wybuchowi konfliktu.

Na podstawie dotychczasowej polityki UE wobec Obwodu można wyciągnąć następujące wnioski: Komisja Europejska zademonstrowała wyjątkową elastyczność w stosunku do Rosji. Zadeklarowała bowiem gotowość rozpatrzenia propozycji, które konsekwentnie odrzucała (pociągi bezwizowe, czy zniesienie reżimu wizowego w ruchu osobowym z Rosją). W swoim stanowisku wyszła wręcz poza postulaty rosyjskie, proponując np. wydawanie wiz na granicy. Z drugiej jednak strony, przedstawiciele Unii Europejskiej do niczego się nie zobowiązali. W głównych kwestiach decyzje podjęte zostały po rozszerzeniu UE. Ponadto, propozycje dotyczące okresu przejściowego – po rozszerzeniu UE, ale przed przyjęciem nowych państw członkowskich do grupy Schengen – obwarowane zostały wieloma warunkami, które Rosja musiała spełnić, m.in. obejmowały one ratyfikację umowy granicznej z Litwą, opracowanie i dostarczenie stronie unijnej list osób uprawnionych do uprzywilejowanego tranzytu itp. (Obwód Kaliningradzki, 2003, s. 2).

Szczególnie wiele kontrowersji wywołała w Polsce i na Litwie rosyjska propozycja wytyczenia przez te państwa specjalnego korytarza, którym mieszkańcy Kaliningradu mogliby swobodnie podróżować do Rosji i z powrotem. Ostatni raz z ideą korytarza, prowadzącego z Prus Wschodnich do Rzeszy przez terytorium Polski, wystąpił w 1939 r. A. Hitler. Urzędnicy Komisji Europejskiej nie chcieli porównywać rosyjskich żądań w sprawie Kaliningradu z wydarzeniami sprzed sześćdziesięciu lat. Raczej wskazywali

na analogię z Berlinem Zachodnim i możliwością przejazdu jego obywateli przez terytorium byłej NRD specjalnie wyznaczonymi autostradami tranzytowymi. Rozwiązanie takie Bruksela jednak odrzuciła. Zdaniem Komisji Europejskiej, status Kaliningradu musi być podporządkowany prawu europejskiemu (Wojnowski, s. 445, Timmermann, s. 1036–1066). Ówczesną politykę UE wobec kaliningradzkiej enklawy przedstawić można następująco:

- UE popiera rozwój regionalny i proces integracji – jest przeciw tworzeniu linii podziałów;
- wypowiada się za rozwojem stosunków partnerskich z Obwodem Kaliningradzkim. Wprowadzenie wiz jest potrzebne, lecz trzeba ułatwić ich uzyskiwanie;
- główna odpowiedzialność za rozwój społeczno-gospodarczy Obwodu spoczywa na Rosji. Unia Europejska gotowa jest pomóc przez program Tacis i inne;
- przyszłość Kaliningradu związana jest z reformami przeprowadzanymi przez W. Putina. Należy zsynchronizować przepisy prawa rosyjskiego i UE, by ułatwić przyciąganie inwestorów do obwodu (Cichocki, Pełczyńska-Nałęcz, Wilk, 2011, s. 32).

Badacze zajmujący się problematyką Kaliningradu są zgodni, iż klucz do dalszego rozwoju Obwodu leży przede wszystkim w rękach Moskwy. Dotychczasowy rozwój wydarzeń pozwala na postawienie dwu hipotetycznych i skrajnych scenariuszy wydarzeń:

- enklawa uzyskuje pewną autonomię wobec Moskwy, nawiązuje ścisłą współpracę z sąsiadami i Unią Europejską. Stopniowo wprowadzane są tam rozwiązania prawne i ekonomiczne zbliżone do tych istniejących w otaczających krajach. Sytuacja wewnętrzna enklawy stopniowo poprawia się;
- region jest traktowany przez Moskwę podobnie jak reszta podmiotów Federacji Rosyjskiej, jego możliwości samodzielnego działania są bardzo ograniczone, w konsekwencji narasta dystans społeczno-ekonomiczny pomiędzy nim a sąsiadami, co przyczynia się do pogłębienia izolacji. Sytuacja gospodarcza enklawy jest gorsza niż w większości podmiotów Rosyjskiej Federacji (Obwód Kaliningradzki, 2001, s. 40).

Anatolij Gorodilow, autor książki pt. „Rosja w środku Europy”, przewidywał z kolei jeden z czterech wariantów rozwoju Obwodu:

1. jako „region pilotażowy” Rosji w stosunkach z Unią Europejską. Są tu możliwe dwa modele:

a) terytorium „buforowe”, którego rozwój odbywać się będzie na podstawie norm i umów międzynarodowych;

b) republika w składzie Federacji Rosyjskiej, będąca podmiotem prawa międzynarodowego;

2. jako państwo samodzielne, całkowicie neutralne albo wasalne wobec USA i jego sojusznicy – Polski, gdzie silne są nastroje antyniemieckie, ponieważ RFN jednoczy wokół siebie inne państwa, dążące do utworzenia silnej Europy jako przeciwwagi dla USA;

3. jako region pokojowo zjednoczony z Niemcami, które zechcą swoje narastające problemy surowcowe i demograficzne rozwiązywać za pomocą Obwodu Kaliningradzkiego; tu ważne są warunki, na jakich to zjednoczenie może nastąpić;

4. jako forpoczta wojskowa Rosji na Zachodzie, w której ludność cywilna będzie wykorzystywana w charakterze pracowników zapewniających funkcjonowanie obiektów wojskowych. Wpływ władz wojskowych w Obwodzie jest bowiem bardzo silny od chwili jego utworzenia. Wówczas region straci status podmiotu Rosji, stając się podmiotem federalnym, na którego czele stać będzie mianowany przez centrum generał-gubernator (Obwód Kaliningradzki, 2003, s. 9; Sakson, 2011, s. 168–184; Sakson, 2013, s. 7–20; Romanovsky, 2014, s. 21).

Ważnym problemem o znaczeniu europejskim okazał się spór o ruch bezwizowy pomiędzy Obwodem Kaliningradzkim a Polską i Litwą. Strona polska od dłuższego czasu zabiegała w Unii Europejskiej o objęcie całego Obwodu umową o małym ruchu granicznym. Ówczesne unijne regulacje pozwoliły na ustanowienie takiego przepływu osób w pasie 30 km od granicy, lokalnie mógł być on poszerzony do 50 km. Jednym z celów polskiej prezydencji w UE (lipiec–grudzień 2011) było wprowadzenie małego ruchu granicznego pomiędzy Obwodem a północno-wschodnią Polską (Wojciechowski, 2010, s. 21). Polskie starania spotkały się jednak z niechętnym stanowiskiem rządu litewskiego. Władze w Wilnie obawiały się, że niekontrolowany ruch wizowy zagrozi jej bezpieczeństwu¹.

Z uwagi na przynależność Polski do Strefy Schengen wprowadzenie małego ruchu granicznego (MRG) z Obwodem Kaliningradzkim nie było możliwe bez wyrażenia zgody w tej sprawie Unii Europejskiej. Po wielu pertraktacjach, poczynając od 2008 r., Komisja Europejska wyraziła zgodę na wprowadzenie zmian do Rozporządzenia (WE) nr 1931/2006, tak by umowa o MRG była możliwa. W dniu 1 grudnia 2011 roku Parlament Europejski zatwierdził rozszerzenie umowy o małym ruchu granicznym na cały obszar Obwodu Kaliningradzkiego i odpowiadającej mu obszarowo części Pomorza, Warmii i Mazur. Rezolucja Parlamentu Europejskiego została przyjęta zdecydowaną większością głosów. Za głosowało 556 eurodeputowanych, a przeciwnego zdania było 69 eurodeputowanych, zaś 12 wstrzymało się od głosu (Wawrzusiszyn, 2012, s. 124).

Rząd Litwy od początku rokowań w sprawie MRG był sceptyczny i niechętny tej polsko-rosyjskiej inicjatywie. W 2011 r. wiceminister spraw zagranicznych tego kraju, Evaldas Ignatavičius, publicznie oświadczył w Wilnie, że jego Republika nie jest przeciwna propozycji Komisji Europejskiej, by uznać cały Obwód Kaliningradzki za strefę przygraniczną, jednak Litwa swojego terytorium nie zamierza otwierać dla wyjazdów bezwizowych mieszkańców Kaliningradu i obwodu na odległość większą niż 50 km od granicy. Wilno zgadza się na objęcie strefą całego obwodu, ale nie jest skłonne poszerzyć jej po

---

¹ Zdanem Auriusa Bačiulisa, komentatora tygodnika „Veidas”: „Wprowadzenie tego, co proponuje Polska, oznaczałoby niekontrolowany rosyjski tranzyt przez Litwę. Rosja już dawno domagała się tego od nas. Ale ten projekt zagraża naszemu bezpieczeństwu narodowemu. Po zniesieniu wiz nie będziemy wiedzieli ani kto przekracza granicę naszego kraju, ani ilu obywateli rosyjskich znajduje się na naszym terytorium. Za zniesieniem wiz dla Rosjan opowiadają się przeważnie kraje odległe. Sprzeciwiają się najbliżsi sąsiedzi: kraje bałtyckie, Finlandia. Do niedawna również Polska. Jednak teraz polskie władze robią wszystko, żeby przypodobać się Rosji – nawet kosztem bezpieczeństwa sąsiadów. Na to nie ma zgody”. Cyt. za: R. Mickiewicz, P. Kościński, *Spór o wizy dla Rosjan. Litwa nie wesprze starań Polski o objęcie małym ruchem granicznym obwodu kaliningradzkiego*, „Rzeczpospolita” z 10.08.2010, s. A8.

litewskiej stronie, tak by mieszkańcy obwodu mogli w ramach ruchu bezwizowego przyjeżdżać do Kłajpedy czy Kowna. Żywe są litewskie obawy, że to jeszcze bardziej zwiększy i tak duży przemysł na terenach przygranicznych, a przepływ ludności będzie trudny do skontrolowania, co dla małego kraju może stanowić poważny problem (Baryła, Hojszyk, 2011, s. 39; Sakson, 2000, s. 19–38). Ostatecznie, Litwini nie zgodzili się przystąpić do MRG. Wpłynęło to na pogorszenie i tak nie najlepszych stosunków polsko-litewskich.

27 lipca 2012 r. po wieloletnich pertraktacjach zaczął obowiązywać mały ruch graniczny między Polską a Obwodem Kaliningradzkim. Jego formalną podstawą jest podpisana w Moskwie, 14 grudnia 2011 r., przez ministrów spraw zagranicznych obu państw „umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o zasadach małego ruchu granicznego”. Zawarta umowa o małym ruchu granicznym umożliwia wielokrotne przekraczanie polsko-rosyjskiej (lądowej) granicy przez mieszkańców stref przygranicznych obu państw: czyli po stronie rosyjskiej wszystkim mieszkańcom Obwodu Kaliningradzkiego (około miliona mieszkańców), a po stronie polskiej mieszkańcom znacznej części województw:

- pomorskiego (powiaty: pucki, nowodworski, malborski, gdański oraz miasta: Gdynia, Sopot i Gdańsk);
- warmińsko-mazurskiego (powiaty: elbląski, braniewski, lidzbarski, bartoszycki, olsztyński, kętrzyński, mrągowski, węgorzewski, giżycki, gołdapski, olecki oraz miasta Elbląg i Olsztyn).

Wprowadzenie MRG okazało się dużym sukcesem (www.wiadomosci.onet.pl). W latach 2012–2014 zanotowano około 6 mln przekroczeń granicy (www.kaliningradka.ru).

Konflikt rosyjsko-ukraiński, embargo gospodarcze (Wójcik, 2014, s. 48–50) oraz załamanie się wartości rubla w połowie grudnia 2014 r. (Kublik, Matusik, Macierewicz, 2014, s. 18; Łomanowski, Szoszyn, 2014, s. A.10) wyznaczają nowe ramy w relacjach pomiędzy Obwodem Kaliningradzkim a Polską, Unią Europejską i NATO. Konflikt rosyjsko-ukraiński o Krym i Ukrainę Wschodnią może okazać się punktem zwrotnym w historii powojennej Europy, który Rosja będzie wykorzystywać do stworzenia nowego układu równowagi sił i wyznaczenia wpływów w Europie Środkowo-Wschodniej. Istotne miejsce w tej geostrategicznej rozgrywce może odegrać Obwód Kaliningradzki.

Bibliografia

- Baryła, T., Hojszyk, W. (2011). Regiony i Pogranicza: Kaliningrad. *Fakty. Wydarzenia. Opinie*, 3.
- Chełminiak, M. (2009). *Obwód Kaliningradzki FR w Europie. Rosyjska enklawa w nowym międzynarodowym ładzie politycznym*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Cichocki, B., Pełczyńska-Nałęcz, K., Wilk, A. (2011). Obwód Kaliningradzki w kontekście rozszerzenia Unii Europejskiej. *Prace Ośrodka Studiów Wschodnich*. Warszawa.
- Drzewicki, A. (2001). Obwód Kaliningradzki w polityce bezpieczeństwa Polski i Litwy w kontekście rozszerzenia NATO i Unii Europejskiej na Wschód. W: J. Albin, J. Kupczak (red.), *Kraje Europy Środkowej i Wschodniej wobec procesu integracji europejskiej*. Wrocław: Arboretum.

- Iwanow, L. (2002). *Rossija ili Moskowija. Geopoliticeskoje izmierienije nacyonal'noj bezopasnosti Rossii*, Moskwa.
- Kosman, M. (2013). *Polityka RFN wobec ZSRR/Rosji w latach 1989–2009*, Bydgoszcz: Uniwersytet Kazimierza Wielkiego.
- Koszel, B. (1999). *Mitteleuropa rediviva? Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia w polityce zjednoczonych Niemiec*. Poznań: Instytut Zachodni.
- Koszel, B. (2008). *Polska i Niemcy w Unii Europejskiej. Pola konfliktów i płaszczyzny współpracy*. Poznań: Instytut Zachodni.
- Koszel, B. (2012). *Mocarstwowe aspiracje Niemiec w Europie XXI: Realia i perspektywy*. Poznań: IZ Policy Papers.
- Koszel, B. (2013). *Nierówne partnerstwo? Niemcy i Francja w Unii Europejskiej (1993–2013)*. Piła: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. St. Staszica w Pile.
- Kublik, A., Matusik, W., Macierewicz, P. (2014). Rosja po rublowym szoku. *Gazeta Wyborcza*, 18 grudnia 2014.
- Łomanowski, A., Szoszyn, R. (2014). Rosja buduje granicę. *Rzeczpospolita*, 25 listopada 2014.
- Mickiewicz, R., Kościński, P. (2010). Spór o wizy dla Rosjan. Litwa nie wesprze starań Polski o objęcie małym ruchem granicznym obwodu kaliningradzkiego. *Rzeczpospolita*, 10 sierpnia 2010.
- Obwód Kaliningradzki. Przegląd faktów, wydarzeń, opinii*, 2001, nr 9
- Obwód Kaliningradzki. Przegląd faktów, wydarzeń, opinii*, 2003, nr 2.
- Obwód Kaliningradzki. Przegląd faktów, wydarzeń, opinii*, 2003, nr 4.
- Palmowski, T. (2013). *Kaliningrad – szansa czy zagrożenie dla Europy Bałtyckiej? Monografia społeczno-gospodarcza*. Gdańsk: Wydawnictwo Bernardinum Sp. z o.o.
- Radziwinowicz, W., Wojciechowski, M. (2002). *Kaliningrad. Wyspa na Północy*, Magazyn „Gazety Wyborczej” z 25.07.2002.
- Romanovsky, W. (2014). Czynniki zewnętrzne procesu kształtowania się kaliningradzkiego socjum. W: A. Sakson (red.), *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce i Europie. Aspekty polityczne i społeczne*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Sakson, A. (2000). Tożsamość pogranicza – mieszkańcy Kaliningradu między Litwą a Polską. W: Z. Kurcz, A. Sakson (red.), *Polskie transgranicza*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Sakson, A. (2013). Przemiany demograficzne i procesy migracyjne w Obwodzie Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej, *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, 2.
- Sakson, A. (2014). Obwód Kaliningradzki a bezpieczeństwo Polski, *Przegląd Strategiczny*, 7.
- Sakson, A. (2012). Geostrategiczne aspekty „problemu kaliningradzkiego”. *Przegląd Strategiczny*, 2.
- Samsel, A. (2003). *Problem Okręgu Kaliningradzkiego wobec rozszerzenia Unii Europejskiej na Wschód*. Olsztyn (maszynopis).
- Sikorski i Ławrow chwalą mały ruch graniczny z Obwodem Kaliningradzkim. Pobrano 14 maja 2013, z: www.wiadomosci.onet.pl
- Timmermann, H. (2001). Kaliningrad. Eine Pilotregion für die Gestaltung der Partnerschaft EU-Rußland. *Osteuropa*, 9.
- Wawrzusiszyn, A. (2012). *Wybrane problemy transgranicznego zarządzania bezpieczeństwem Polski. Zarządzanie bezpieczeństwem*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe DIFIN.
- Wojciechowski, M. (2010). Przybliżmy Unii Rosję. Przed polską prezydenturą w UE. *Gazeta Wyborcza* z 14.10.2010.
- Wojnowski, E. (2002). Unia Europejska wobec Obwodu Kaliningradzkiego. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 3.
- Wójcik, L. (2014). Gorący Bałtyk. Płytkie morze na północy Europy stało się właśnie kolejną po Ukrainie, areną konfrontacji Rosji z Zachodem. *Polityka*, 4.

THE KALININGRAD OBLAST AMIDST NATO AND THE EUROPEAN UNION

Abstract: Given its geographical location, the Kaliningrad Oblast plays an important role in Russia's Baltic and European policies. On the one hand, it provides opportunities of economic cooperation and, on the other, as this area of the Russian Federation is involved in the region's economic processes, it creates possibilities of affecting the EU policies for the region. Undoubtedly, the geographical location of the Oblast defines Russia's options of exerting political and military influence on Europe – a strategic area essential to Russia's politics and economy (trade exchange).

Key terms: Russian Federation, Kaliningrad Oblast, European Union, North Atlantic Treaty, foreign policy.